

Lepilová, Květuše

Forejtův Kapesní slovník rusko-český a česko-ruský ku potřebě obchodní a turistické (z let 1938 a 1923)

Opera Slavica. 1998, vol. 8, iss. 4, pp. 67-68

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116413>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

U příspěvků přednesených v sekci **morfologické a slovotvorné** je nejzajímavější pestrost národností (7 referujících ze 4 zemí) i tematická, a to i přesto, že je v nich až na jedinou výjimku (**Н. М. Манакина** *Научно-методический аспект исторического сопоставления именных форм русского и украинского*) řešena vesměs problematika synchronní. Naopak skromně představená **sekce fonetická** byla takřka výlučně bulharskou záležitostí (T. Stoeva, E. Radenkova, T. Aleksieva).

Vždy atraktivní **tematika frazeologická** je ve sborníku zastoupena příspěvků soustředujícími se na porovnávání idiomat a paremií tematizujících ve výrazovém plánu lexikální jednotky různých sémantických polí (zoomorfismy, somatismy), či naopak obsluhujících určitou oblast mimojazykové reality (oblast náboženství, časové vztahy).

Čtyři **literárněvědné příspěvky** převážně domácích slavistů (M. Jovanović, E. Kovačević, K. Ićin, M. Kanazirska /Bulharsko/) celý sborník symbolicky uzavírají.

Vzhledem k početnosti a rozmanitosti příspěvků není na malé ploše možné představit publikaci v její úplnosti, domníváme se však, že i nastíněný přehled naznačil, že zde mohou přinejmenším najít inspiraci rusisté a slavisté nejrůznějšího zaměření.

Jiří Gazda

Forejtův Kapesní slovník rusko-český a česko-ruský ku potřebě obchodní a turistické (z let 1938 a 1923)

Daná tematika je vedena zájmem spíše kulturologickým než lexikografickým. Seznámení s ním se však nabízí zákonitě právě v současnosti, kdy se zabýváme otázkami zvýšené poptávky po výsledcích rusistické činnosti zaměřené na výzkum subjazyka byznysu a s ním související lexikografické práce.

V době, kdy na středních školách typu obchodních akademií a na filologickém studiu při filozofických fakultách i na fakultách ekonomických ožívá zájem o překladatelství a tlumočnictví, o výuku komerční a podnikatelské ruštiny, nutně existuje poptávka učitelů a překladatelů především: a) po česko-ruských a rusko-českých slovnících (existuje jich nevelká řada, počínaje r. 1992), b) po modernizaci cest, na nichž se každý slovník uplatňuje díky translatologickým studiím i praxi tlumočnické a překladatelské (např. v Ústavu translatologie FF Karlovy univerzity, kde teorii a praxi tlumočnictví a překladatelství promýšlejí M. Csiriková, I. Čeřiková a M. Hrdlička st.). Není pak zbytečné zastavit se u tradic překladatelství a tlumočnictví v Čechách od 1. republiky, k nimž patří bezpochyby i tvorba slovníků.

Nakladatel Jindřich Lorenz v Třebíči na Moravě (tak je oficiální edice nazvána) v roce 1938 nabídl studujícím kapesní slovníky, a to vždy dvojdílné, a to z jazyka mateřského do cizího a naopak (např. slovník česko-německý, česko-francouzský, česko-anglický, česko-italský, česko-maďarský), z oblasti slavistiky (česko-srbochorvatský, česko-polský, česko-bulharský, vždy i opačně). Lorenz nabízel i varianty slov-

níků jazyků slovanských se slovníky jazyků neslovanských (německo-srbský a opačně, německo-ruský, německo-polský, anglicko-polský, slovensko-francouzský i opačně). R. 1938 nakladatel Lorenz vydal slovník, který je dnes již i názvem nepochybně raritou: *Для деловых сношений и туристических Карманный словарь русско-чешский и чешско-русский* (psáno doslovně – K. L.). *Kapesní slovník rusko-český a česko-ruský. Ku potřebě obchodní a turistické. Na podkladě fonetickém zpracoval a sestavil Josef Forejt*. Je tak jediným autorem I. dílu slovníku česko-ruského (1938) a za ním následujícího II. dílu slovníku rusko-českého. Všechny výše uvedené tituly psali autoři nebo spoluautoři (uvádění bez křestního jména): Štěpán – Ambrož, Šetka, Kubín, Čermák A., Váňa, Sedláček Rusínský (italský a španělský jazyk), Brábek, Kout, Kaczor, Sís – Ivanov, Štěpánek, Černý, Kajš, Molé, Eigl, Kout, Schmidt, Sokolovski, Klus, Kielski, Osička, Hain – Brábek, Wrana, Dziewitzki, Stanislawski, Hodr a Macht.

Slovník je raritou i potud, že azbuku zprostředkovává transkribovaně. Vzdělávací úsilí autora je patrné již z první strany slovníku, v níž je azbuka obsažena jako: 1) "antikva", 2) "kursiva", 3) "psací písmo, 4) zvuk" (tj. s označením zvuku českým písmenem), 5) "jméno písmeny" (jde zřejmě o slova, ne jména – K. L.), např. za ruským písmenem „З“ je uvedeno jako příklad "jméno" земля).

Ke znázornění Forejtovy metodiky tvorby slovníku lze uvést jako příklad zpracování struktury hesla (česko-ruský slovník):

1) Forejt v aparátu hesel uvádí pouze první pád substantiva a latinské označení rodu (*m, f, n*), slovesa neuvádějí ani třídu ani slovesné spojení.

2) Pochybnosti způsobuje frekvence uváděných slovníkových hesel ve vztahu k určené slovníku (*деловые и туристические сношения*). Např.

a) Základní pojmosloví, vymezené v názvu slovníku přímo na obálce ("*деловые и туристические сношения*" – *Ku potřebě obchodní a turistické*) je předvedeno ve slovníku takto: *деловой – 0 (chybí), туристический – 0, сношение – 0*;

b) Z hlediska frekvence k nejčastějším patří slovo *člověk*. Např. J. Mistrík v publikaci *Štylistika* z r. 1985 uvádí toto slovo ve slovenštině jako nejfrekventovanější (po spojce *a – i* některých předložkách), výskyt slova *člověk* v milionu slov je 1634. Lorenz toto slovo v česko-ruském slovníku neuvádí.

c) Zato slovník obsahuje řadu slov ve sféře turistiky a podnikatelství nepotřebných: např. v česko-ruském slovníku (sloupec 60) *chmura, chobot, chod, chochol, cholera, chomáč, chomout, chopit, choroba, choromyslnost, chorý, choť, chouliti se, choulostivost, choutka, chovanec, chození, chrabře, chřádnouti, chrám, chráněnc, chránidlo atp.*

Jak tomu nejednou bývá při startu do vymezené sféry lexikografie, dobrý úmysl nakladatele vítězí díky technologii tvorby nad poměrně málo nápaditou koncepcí tvorby. Přesto exkurze do světa jednoho z prvních rusko-českých a česko-ruských slovníků u nás záhy přesvědčí o tom, že ještě dlouho bude trvat, než celé autorské kolektivy svými záměry rozpracují s technologií slovníkové tvorby i její metodologii, a to na vědním a ne pouze zkušenostním základu.

Květuše Lepilová